

5. Щербакова Т. Н. Психологическая компетентность учителя: акмеологический анализ: автореф. докт. психол. наук. – Ростов н/Д., 2006. – 504 с.

УДК 373.3(075.2)

Кодлюк Л. І.

викладач німецької мови Державний вищий навчальний заклад
«Тернопільський коледж харчових технологій і торгівлі»

liuba_kodliuk@ukr.net

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ЗМІСТІ ПІДРУЧНИКІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Готовність особистості до участі у міжкультурному спілкуванні розглядається у методичній вітчизняній науці як провідна ціль іншомовної освіти. Однією із передумов здійснення повноцінної комунікації є не лише володіння на належному рівні відповідними навичками та вміннями, але й наявність базових знань про країну, мова якої вивчається, та її менталітет. Ключова роль у зазначеному аспекті відводиться культурологічному спрямуванню навчання, яке стимулює пошук нових шляхів для його відображення у цьому процесі.

Систематичне і широке включення елементів культури на всіх етапах оволодіння іноземною мовою можливе за умови використання культурологічного підходу. З його позиції формування лінгвосоціокультурної компетентності будується на основі автентичних ситуацій спілкування, органічно поєднуючи вербальні й невербальні моделі поведінки.

Варто зауважити, що оновлений зміст освітнього процесу в межах цього підходу передбачає наявність якісно нових підручників як основних засобів іншомовного навчання. А відтак особливої значущості набуває питання конструювання їх змісту. Зазначене вище актуалізує проблему збагачення цих книг культурологічноспрямованим матеріалом.

Проблема конструювання змісту підручників з іноземної мови з урахуванням культурологічного підходу не є новою у науці і стала предметом досліджень В. В. Краєвського, І. Я. Лернера, Г. П. Мільруд, С. Ю. Ніколаєвої, В. Г. Редька, Ю. І. Пасова та ін., у результаті чого отримано низку варіантів її ефективного вирішення.

Мета тез полягає в обґрунтуванні способів реалізації культурологічного підходу у змісті підручників з іноземної мови.

Наприкінці 1980-х рр. відбувся зсув наукових інтересів у галузі культури. Запропоновано нову парадигму дослідження і практичного застосування таких понять, як культура – мета, мова – засіб навчання [2, с. 86]. Тісний зв'язок, що існує між цими категоріями, зумовив необхідність пошуку нових шляхів його реалізації. Ключове місце у цьому контексті відводиться *культурологічному підходу*, який деякі методичні школи проголошують провідним (Ю. Пасов, В. Сафонова). У його межах процес навчання іншомовного спілкування слід будувати шляхом поєднання елементів культури з мовними складовими, які виступають не лише як засіб комунікації, а й як спосіб ознайомлення з новою дійсністю. При цьому

відбувається зміна акцентів – з розвитку лише мовленнєвих умінь на оволодіння країнознавчими та лінгвокраїнознавчими знаннями [3, с. 235].

Методисти зазначають, що культурологічний підхід передбачає навчання у чотирьох аспектах:

- практичному, який реалізується через формування лінгвосоціокультурної компетентності;
- освітньому, де за основу взято діалог культур як зіставлення фактів із галузі художньої творчості та способу життя носіїв мови;
- виховному, що має на меті виявити загальні моральні орієнтири у житті двох народів та наявні розбіжності;
- розвивальному, який покликаний відігравати мотиваційну функцію [2, с. 86].

Цінність цього підходу полягає у тому, що ознайомлення з культурою мови, яка вивчається, здійснюється шляхом порівняння й оцінювання нових знань і понять з тими, якими вже володіє особистість. Його зміст передбачає проведення паралелей між іноземною мовою та рідною, а також зіставлення ментальності двох народів.

Зазначені вище положення повинні знайти свій чіткий відбиток у підручниках з іноземної мови, які покликані відображати методичну концепцію автора, цілі, принципи та зміст освіти, визначаючи його стратегію і тактику [3, с. 79]. Наповнення змісту цих книг рисами культурологічного підходу сприяє підвищенню ефективності та результативності іншомовного навчання, активізує процес формування лінгвосоціокультурної компоненти у структурі іншомовної комунікативної компетентності, мотивує до участі у міжкультурному діалозі.

Для досягнення поставленої нами мети вважаємо за необхідне розглянути найсуттєвіші критерії аналізу змісту підручників на предмет реалізації в них культурологічного підходу. Основою положим у цьому аспекті вбачаємо твердження, які запропоновані у напрацюваннях В. Г. Редька [4]. Коротко розкриємо їх суть.

Особливу увагу у змісті підручників слід звернути на наявність тем, орієнтованих на культуру країни, мова якої вивчається. У Загальноєвропейських Рекомендаціях із мовної освіти зазначається, що їх добір та організація залежать від рішень авторів у світлі оцінювання ними комунікативних потреб учнів [1, с. 52]. Теми культурологічного характеру у змісті навчальної літератури розглядаються не просто як систематична презентація країнознавчих знань, а й як необхідність навчити школярів приймати іншу культуру з власних позицій [4, с. 61].

Основними засобами відтворення тем та сфер спілкування є мовленнєві ситуації. Їх присутність у змісті підручників допоможе створити для учнів умови, найбільш наближені до умов реальної міжкультурної комунікації. Методисти звертають увагу на те, що використання мовленнєвих ситуацій сприяє підвищенню зацікавленості учнів у вивченні мови, мотивує до участі у спілкуванні й одночасно активізує набуті навички, уміння та знання [2; 3]. Їх моделювання посилює розвиток творчих здібностей комунікантів, сприяє

формуванню цілісної системи уявлень про культурні та мовні особливості країни, мовою якої спілкуються співрозмовники.

Чільне місце у зазначеному аспекті відводиться формуванню фонових знань засобами підручника, які охоплюють певні правила і норми спілкування, а також ритуали й моделі поведінки. Однією із вимог до здійснення якісної міжкультурної комунікації є уміння їх розуміти і правильно інтерпретувати. Низький рівень володіння цими знаннями може стати своєрідним бар'єром до порозуміння представників двох різних культур.

Чималу роль серед засобів відображення у книгах з іноземної мови культурологічного підходу відіграє культурологічно маркований мовний матеріал. Він може бути репрезентований у змісті підручників безеквівалентною та фоновною лексикою, сталими виразами, ідіомами, кліше, лінгвістичними маркерами соціальних стосунків та ситуацій. Культурологічне спрямування навчання передбачає також вивчення фразеологізмів, прислів'їв, приказок і крилатих виразів. Учені стверджують, що вони утворюють неповторну «мовну картину світу» кожного етносу і виступають безцінним джерелом пізнання культури і суспільства [2, с. 426].

Часто автори підручників з іноземної мови використовують культурологічно спрямовані коментарі і словники довідників реалій. Їх метою є додаткове тлумачення текстів, трактування фактів і подій, які інколи незрозумілі учням й ускладнюють усвідомлення певних тверджень. На нашу думку, це значно поглиблює наявний у цих книгах країнознавчий та лінгвокраїнознавчий матеріал, сприяє розширенню кругозору школярів.

Знайомство учнів із країною виучуваної мови, її історією, менталітетом народу, зразками невербальної поведінки відбувається також і засобами візуалізації у змісті навчальних книг. Ілюстративний матеріал культурологічного характеру автори підручників можуть представити у вигляді різноманітних малюнків, фотографій, мап, таблиць, діаграм символів тощо.

Отже, наявний науковий фонд засвідчує, що оволодіння іноземною мовою у тісному взаємозв'язку із її культурою можливе за умови впровадження у цей процес культурологічного підходу. Підручник є основним засобом реалізації цього підходу. Насичення книг країнознавчим та лінгвокраїнознавчим матеріалом сприятиме готовності учнів до участі у міжкультурному спілкуванні та допоможе підвищити рівень їх навченості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в аналізі наявних підручників з іноземної мови за критерієм репрезентації у їх змісті ознак культурологічного підходу.

Література

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. лінгв. ун-тів і фак. ін. мов вищ. навч. закладів / О. Б.

Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.

3. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник для студ. вищ. навч. закл. / Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова. К.: Академія, 2010. – 328 с.

4. Редько В. Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика: монографія / В. Г. Редько. К.: Генеза, 2012. – 224 с.

УДК 373.3(075.2)

Кодлюк Я. П.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки і методики
початкової та дошкільної освіти,
завідувач науково-дослідної
лабораторії шкільного підручника
ТНПУ імені В. Гнатюка ur.kodliuk@gmail.com

ГОТОВНІСТЬ ДО АНАЛІЗУ ШКІЛЬНИХ ПІДРУЧНИКІВ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Виразною ознакою реформування національного шкільництва, що відбувається відповідно до концепції «Нова українська школа» [5], є його варіативність, яка проявляється не лише в наявності різних типів навчально-виховних закладів, а й варіативності навчальної літератури, зокрема у розробці альтернативних підручників. Поняття «варіативні підручники» трактуємо таким чином: це різні типи підручників, які забезпечують реалізацію змісту освіти на певному ступені навчання (наприклад, у рамках загальноосвітньої школи, школи першого ступеня тощо), тоді як «альтернативні підручники» – це книги, які є носіями змісту освіти з одного навчального предмета чи інтегрованого курсу, але реалізують різні педагогічні технології, пропонують авторські підходи до дидактико-методичної організації навчального матеріалу в конкретному класі [3, с. 226].

Справжня варіативність навчальної літератури, на наш погляд, передбачає такі процедури: завчасне ознайомлення вчителів із переліками підручників, рекомендованими МОН України, за якими навчатимуться молодші школярі в наступному навчальному році; різновекторну роботу видавництва, обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, управлінь освіти (зустрічі з авторами навчальних книг, виступи підручникомознавців, викладачів-методистів та ін.) з метою роз'яснення концепції тієї чи іншої навчальної книги, її «прихованого змісту»; обґрунтований вибір класоводом підручників з того чи іншого навчального предмета; отримання цих підручників у достатній кількості.

Прикро, що, працюючи за підручником, який «завезли» у школу, вчителі часто не знають про існування підручників інших авторів з даного навчального предмета. Таке явище неприпустиме. З іншого боку, наяву